

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK SHARTNOMALARINI HUQUQIY HIMOYA QILISH VA XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB ETISH MEXANIZMLARI

Xasanjonov Ismoiljon,

O‘zbekiston Milliy Universiteti,

Huquqiy fanlar kafedrası stajyor-o‘qituvchisi

Annotatsiya (Abstract)

Ushbu maqolada O‘zbekiston iqtisodiyotiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) institutining huquqiy kafolatlari tadqiq etiladi. DXSh to‘g‘risidagi qonunchilik tahlil qilinib, investorlar huquqlarini himoya qilish, valyuta risklarini kamaytirish va xalqaro arbitraj sudlari qarorlarini tan olish masalalari moliya-huquqiy nuqtai nazardan baholangan. Maqola yakunida yirik infratuzilmaviy loyihalarda davlat va xususiy sherik o‘rtasidagi moliyaviy majburiyatlar balansini ta‘minlashga qaratilgan qonunchilikni takomillashtirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

• **Аннотация:** В статье исследуются правовые гарантии государственно-частного партнерства (ГЧП) в привлечении иностранных инвестиций в Узбекистан. Проанализирован баланс финансовых обязательств и предложены механизмы снижения валютных рисков инвесторов.

• **Abstract:** The article examines the legal guarantees of public-private partnerships (PPP) in attracting foreign investment to Uzbekistan. The balance of financial obligations is analyzed and mechanisms for mitigating currency risks for investors are proposed.

Kalit so‘zlar

Davlat-xususiy sheriklik (DXSh), investitsiya huquqi, moliya resurslari, xorijiy investor, xalqaro arbitraj, valyuta riski, konsessiya.

Kirish

Infratuzilmani rivojlantirish va yirik iqtisodiy loyihalarni moliyalashtirishda faqatgina davlat budjetiga suyanish cheklangan imkoniyatlarni yuzaga keltiradi. Shu sababli, xususiy va xorijiy kapitalni DXSh mexanizmlari orqali jalb qilish iqtisodiy o‘shning drayveriga aylandi. Ushbu mavzuning **dolzarbligi** — xorijiy investorlar uchun huquqiy barqarorlik va kiritilgan investitsiyalarning qaytarilishi kafolatlarini qonunchilik darajasida mustahkamlash zarurati bilan belgilanadi. Tadqiqotning **maqsadi** — DXSh shartnomalaridagi moliyaviy-huquqiy risklarni kamaytirish modellarini taklif qilishdir.

Adabiyotlar o‘rganilishi (Literature Review)

DXSh munosabatlarining iqtisodiy va huquqiy muvozanatini xalqaro darajada E.R. Yescombe va Delmon J. kabi ekspertlar chuqur tahlil qilgan. O‘zbekiston sharoitida investitsiya muhiti va DXSh shartnomaviy-huquqiy bazasini shakllantirish muammolari iqtisodchi olimlar va huquqshunoslardan Sh. Mustafaqulov, B. To‘rayevlar tomonidan tadqiq etilgan. Biroq, davlatning moliyaviy kafolatlari (sovereign guarantees) va investor risklarining huquqiy proporsiyasi hali mukammal yoritilmagan.

Asosiy qism (Metodologiya va Natijalar)

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot metodologiyasining asosini investitsiya va moliya huquqining umumiy prinsiplari, tizimli-funksional yondashuv hamda qiyosiy-huquqiy tahlil usullari tashkil etadi. Tadqiqot davomida O‘zbekiston Respublikasining "Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida"gi va "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida"gi qonunlari normalari, Jahon banki va Osiyo taraqqiyot bankining DXSh loyihalarini huquqiy qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha qo‘llanmalari hamda xalqaro investitsiyaviy arbitraj amaliyoti o‘rganildi. Risklarni huquqiy taqsimlash modellarini shakllantirishda deduktiv mantiq va huquqiy prognoslash metodlaridan foydalanildi.

Davlat-xususiy sheriklikning moliya-huquqiy tabiati va ziddiyatlari

Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) shartnomalari o'z mohiyatiga ko'ra ommaviy-huquqiy (davlat manfaatlari) va xususiy-huquqiy (investorning foyda olish maqsadi) normalar sintezidan iborat murakkab institutdir. Moliya huquqi nuqtai nazaridan asosiy ziddiyat davlat budjetining yuklamasini kamaytirish istagi va xorijiy investorning uzoq muddatli moliyaviy kafolatlar (masalan, suveren kafolatlar yoki to'lovlarni davlat tomonidan subsidiyalash) talab qilishi o'rtasida yuzaga keladi.

O'zbekiston qonunchiligida DXSh loyihalari uchun ruxsat etilgan moliyaviy qo'llab-quvvatlash turlari (subsidiyalar, budjet ssudalari, davlat kafolatlari) belgilangan bo'lsa-da, ularni taqdim etishning huquqiy mezonlari va shartnomaviy moslashuvchanligi xalqaro andozalardan orqada qolmoqda. Bu esa infratuzilmaviy loyihalarni loyihalash va moliyalashtirishda (Project Finance) huquqiy boshiberkliklarga olib kelishi mumkin.

Uzoq muddatli investitsiyalarda risklarni taqsimlashning huquqiy modeli

Tadqiqot natijalari ko'rsatishicha, investorlarni eng ko'p xavtarga soladigan jihat — 10 yildan 30 yilgacha bo'lgan uzoq muddatli loyihalarda moliya, soliq va bojxona qonunchiligining o'zgaruvchanligidir. Buni bartaraf etish uchun xalqaro amaliyotda qo'llaniladigan "**Grandfather clause**" (**Barqarorlik kafolati**) mexanizmini shartnomalarga to'g'ri integratsiya qilish lozim.

Yirik investitsiyaviy loyihalarda risklarni davlat va xususiy sherik o'rtasida muvozanatlash hamda loyihaning iqtisodiy barqarorligini ta'minlash uchun huquqiy munosabatlar quyidagi qat'iy bosqichlar asosida amalga oshirilishi shart:

1.Moliyaviy va huquqiy audit (Due Diligence):Loyiha oldi bosqichi.

Loyiha iqtisodiy jihatdan o'zini oqlashi (Bankability) va erkin iqtisodiy raqobat prinsiplariga zid kelmasligi o'rganiladi. Yer ajratish, mulk huquqlari va ekologik mezonlarga oid barcha qonuniy to'siqlar tahlil qilinadi.

2.Valyuta va inflyatsiya risklarini huquqiy bo‘lishish: Shartnoma tuzish bosqichi.

Milliy valyuta devalvatsiyasi va inflyatsiya xavfi shartnomada huquqiy muhrlanadi. Tariflar shakllanishi yoki davlat tomonidan qoplanadigan to‘lovlar xorijiy valyutaga (masalan, AQSh dollari yoki Yevro) indeksatsiya qilinishi majburiy shart sifatida kiritiladi.

3.Qonunchilik o‘zgarishi va Fors-major xavfini sug‘urtalash: Kafolatlar bosqichi.

Davlat tomonidan soliq rejimining yomonlashmasligi haqidagi kafolat shartnomaga alohida bob sifatida kiritiladi. Agar yangi qonun qabul qilinishi oqibatida investor zarar ko‘rsa, davlat ushbu zararni kompensatsiya qilish yoki shartnoma muddatini uzaytirish majburiyatini oladi.

4.Xalqaro arbitraj va nizolarni hal qilish huquqi: Arbitraj bosqichi.

Nizolarni mahalliy sudlar emas, balki investorning tanlovi bilan ICSID (Xalqaro investitsiyaviy nizolarni hal etish markazi), ICC (Xalqaro savdo palatasi) yoki SCC (Stokgolm arbitraji) kabi xalqaro arbitraj sudlariga havola etish huquqi mustahkamlanadi. Davlat o‘zining suveren immunitetidan voz kechishini shartnomada qonunan tasdiqlaydi.

Valyuta xavflari va konsessiya shartnomalaridagi bo‘shliqlar

O‘zbekistondagi DXSh amaliyotida yuzaga kelayotgan eng o‘tkir moliyaviy-huquqiy muammolardan biri — bu tariflarni shakllantirish va konvertatsiya masalasidir. Masalan, energetika yoki transport sohasidagi investor xizmat haqini ichki bozorda milliy valyuta (so‘m)da yig‘adi, lekin xorijiy kreditlarni va o‘z dividendlarini xorijiy valyutada to‘lashi kerak.

Amaldagi "Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida"gi Qonunda valyuta kursining keskin o‘zgarishi (devalvatsiya) holatlarida davlatning kompensatsiya to‘lash majburiyatlari aniq iqtisodiy-huquqiy formulalar bilan ko‘rsatilmagan. Bu

qonunchilikdagi bo'shliq (lacuna) bo'lib, xorijiy sindikatlashgan banklarning loyihalarni to'g'ridan-to'g'ri moliyalashtirishiga to'sqinlik qilmoqda.

Xalqaro arbitraj qarorlarining ijro etilishi kafolatlari

Investor uchun eng muhim huquqiy himoya vositasi — bu nizolarni mustaqil xalqaro maydonda hal qilish imkoniyatidir. O'zbekiston 1958-yildagi "Chet el arbitraj qarorlarini tan olish va ijroga qaratish to'g'risida"gi Nyu-York konvensiyasiga a'zo bo'lsa-da, milliy iqtisodiy sudlar tomonidan xalqaro arbitraj qarorlarini tan olish va ularni majburiy ijro ettirish mexanizmlari (Protsessual kodekslar doirasida) hali ham mukammal emas. Davlat organlarining shartnoma shartlarini buzganligi uchun davlat budjeti mablag'lari hisobidan undiruvni qaratish tartibi qonun hujjatlarida soddalashtirilishini talab etadi.

Xulosalar

O'zbekistonda DXSh loyihalari orqali moliya va infratuzilma sohalariga investitsiya jalb qilishni jadallashtirish uchun quyidagilar taklif etiladi:

1. DXSh to'g'risidagi qonunchilikka davlat korxonalarining subsidar javobgarligi va devalvatsiya vaqtida kompensatsiya to'lash tartibini aniq belgilovchi o'zgartirishlar kiritish;
2. Investorlar uchun "Yagona oyna" (Single Window) tizimining huquqiy vakolatlarini kengaytirish.

Adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi O'RQ-537-son Qonuni.
2. Yescombe, E. R. (2018). *Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance*. Elsevier.
3. Mustafaqulov, Sh. (2021). *Investitsion jozibadorlik: nazariya va amaliyot*. Toshkent: Iqtisod-Moliya.